

## Franckesche Stiftungen zu Halle

### Considerationes Modestae & pacificae Controversiarum De Justificatione, Purgatorio, Invocatione Sanctorum, Christi mediatore, & Euchariastia

Forbes, William

Helmstadii, A. MDCCIV.

VD18 11391456

Cap. II. In quo de transsubstantiationis possibilitate agitur.

---

#### Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

#### Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-219598

restant, pag. 388.) superfedemus scribere,  
donec de transubstantiatione & consubstanti-  
atione differendi erit locus.

CAP. II.

*In quo de transubstantiationis possibilita-  
te agitur.*

**Q**Uod ad transubstantiationem atti-  
net, admodum periculose & nimis au-  
dacter negant multi Protestantes, De-  
um posse panem substantialiter in corpus Do-  
mini convertere. Multa enim potest Deus omni-  
potens facere supra captum omnium hominum,  
immo & angelorum. Id quidem, quod impli-  
cat contradictionem, non posse fieri, conce-  
dunt omnes. Sed quia in particulari nemini  
evidenter constat, quae sit uniuscujusque rei  
essentia, ac proinde quid implicet, & quid non  
implicet contradictionem, magnae profecto te-  
meritatis est, propter coecae mentis nostrae  
imbecillitatem, Deo limites praescribere, &  
prae fracte negare, omnipotentia sua illum hoc  
vel illud facere posse. Placet nobis iudicium  
theologorum wirttembergicorum in Confessio-  
ne sua anno 1552. Concilio tridentino propo-  
sita cap. de eucharistia: *Credimus, omnipotentiam Dei  
tantam esse, ut possit in eucharistia substantiam panis  
& vini vel annihilare, vel in corpus & sanguinem  
Christi mutare. Sed quod Deus hanc suam absolu-*

*ram omnipotentiam in eucharistia exerceat, non videtur esse certo verbo Dei traditum, & apparet veteri ecclesiae fuisse ignotum. Haec illi modeste satis. Consentit Andr. Fricius lib 4. de Ecclesia cap. 16. pag. 295.*

Zuinglius & Oecolamp. aliquoties, ut constat, concesserunt Luthero, & illius sequacibus, ac proinde & Romanentibus, ut qui idem non minore contentione urgent in transsubstantiatione sua defendenda, quam illi in consubstantiatione sua, \* Deum quidem hoc posse efficere, ut unum corpus sit in diversis locis, sed quod idem in eucharistia fieret, & quod Deus id fieri vellet, id vero sibi probari postularunt. (pag. 389.) Utinam hic pedem fixissent, nec ulterius progressi fuissent discipuli! In colloquio maulbrunnensi actione 8 Jacobo Andreae lutherano objicienti, Calvinistas negare, Christi corpus coelesti modo pluribus in locis esse posse, ita respondet Zach. Ursinus, theol. heidelbergensis: *Non negamus, eum ex Dei omnipotentia pluribus in locis esse posse; hoc in controversiam non venit, sed an hoc velle Christum, ex verbo ejus probari possit. Itaque hoc te velle existimavimus, Christi corpus non tantum posse, sed etiam re ipsa oportere in S. Caena praesens esse. p. 155. Idem Ursinus actione ead. p. 153. Conabaris etiam ostendere, (alloquitur Jacobum Andreae) elevari & imminui a nobis omnipotentiam Dei, eum dicimus, Deum non posse facere, ut corpus in pluribus sit locis, aut ut Christi corpus* per

\* Deum quidem hoc posse efficere. ] Vide pag. 391.

per lapidem penetrer. *De quo responsum est non semel, nunquam quaesitum esse aut disputatum, an possit Deus hoc aut illud efficere; sed hoc tantum, an ita velit.* Quam vere haec ultima dicta sint, iudicet lector aequus. Saepe enim Matth. Martinus contra Mentzerum asserit, *posse quidem Deum, sed non velle.*

P. Martyr in disput. de Eucharistia cum Romanensibus habita Oxonii A. 1549. illis concessit, per miraculum Christi corpus, per aliud corpus solidum forte penetrare potuisse, atque sic duo corpora simul in eodem loco fuisse, licet negaret, propterea unum corpus in pluribus locis simul esse posse. Vtrumque tamen istud plurimis philosophis & theologis doctissimis in natura aequè absurdum & impossibile, & Deo tamen possibile esse videtur. Verba P. Martyris hic adscribam: *Quum Morganus, theologus romanae partis, locum obecisset Chrysostomi in cap. 20. Joan. hom. 86. de penetratione corporis Christi ad discipulos januis clausis, respondit P. Martyr pag. 139. Chrysostomus adscribit corpori Christi levitatem & tenuitatem tantam, ut januis clausis ingredi potuerit, & crassitudinem tantam aufert, quanta potuit impedire illum ingressum, non tamen omnem.* Subjecit continuo Morganus: *Corpus Christi intravit clausis foribus, crassitudine non impediente, ut dicis, ergo tunc erant duo corpora in in uno loco.* Martyr ad haec inquit: *Duo respondeo, primum, quod S. literae nobis narrant hoc miraculum: ideo facile illis creditur. Verum quod corpus*

corpus Christi substantialiter praesens sit in multis locis, nunquam docent. Pag. 390.) Alterum, quod affero, est: In illa penetratione corporis Christi ad discipulos, vi divinitatis potuisse quantitatem parietis ita cedere, ut duo corpora non fuerint simul eodem loco. Et memini, Tertullianum (quia soletis etiam adducere corpus Christi egressum ex utero virginis clauso) in lib. de Carnis resurrectione scribere, Christum nascendo vulvam matris aperuisse. Quod etiam Cypr. in Expos. symboli affirmat. Et Hieron. ad Eustochium scribit, Christum de utero virginis cruentum egressum esse. Sunt, qui existimant, Christum egressum per uterum virginis integrum omnino & clausum. Ut ergo non omnes idem sentiunt quoad hoc; ita ego duplicem tibi dedi responsum; unam, qua penetrationem istam concedo per miraculum, non tamen ita, ut corpus Christi omnem quantitatem penetrando amiserit; a simili autem non concedo, corpus Christi esse in multis locis, quia hoc non tradit scriptura, sed secus ostendit. Altera responsio est, vi divinitatis cecisse fores, ut aliqui dicunt, apertum virginis uterum. Et p. 198. Deinde Patres, qui hanc penetrationem sic affirmant, non habuerunt forte pro tam absurdo, in natura duo corpora esse simul in eodem loco, quam unum corpus esse simul in multis locis. Haec ille. Idem contra Gardinerum p. 37. Mihi, inquit, dubium non est, vi divina partes ostii (per quod Christus ad discipulos ingressus est) & lapidis (monumenti) cedere potuisse, donec transiret Domini corpus, atque post illud obsequium rursus fuisse conjunctas. Sed

vos fingitis, mansisse lapidis & ligni soliditatem, atque ea salva, neque cedente, corpus Christi transiisse. Cur suam potius non relinquitis corpori Christi soliditatem, cui lapis & lignum ad momentum cesserit? Profecto, quod a me dicitur, & facilius est, & longe verisimilius. Si cui tamen videretur vestrae imaginationi assentiri, quod mihi non videtur, posset adhuc rixam movere, an tantundem absurdi habeant: Duo corpora simul in eodem loco esse, & unum idemque corpus, praesertim humanum, per multa loca defundi. Vos, scio, dicetis, paria haec esse. Quid si ille negarit, dixeritque, hic tolli atque aboleri naturam humani corporis, ibi vero servari? Quibus, obsecro, rationibus illum a sua sententia dimovebitis?

Rod. Hospinianus in lib. de Formula concordiae p. 33. facie altera: Subito disparere, super aquis ambulare, caeteraque ejusmodi, veritatem corporeae substantiae non tollunt: pag. 391.) neque etiam per corpus solidum penetrare, quia sunt dumtaxat  $\pi\alpha\rho\epsilon\varphi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\alpha}$  &  $\epsilon\varphi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\alpha}$ , sed plurimis simul locis esse totum, &c. omnia haec sunt, vere  $\alpha\upsilon\tau\iota\varphi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\alpha}$ , uniusque deitati quadrant. Vide autorem, P. Martyri additissimum.

Bened. Aretius, theologus bernensis, in Joan. 20. 19. An vero clausis relictis foribus sit ingressus Christus, incertum est. Fieri potest, ut apertae sint sponte ad Christi praesentiam; tamen Theophyl. Chrysost. & Cyrillus sic accipiunt, quasi divinitatis hinc argumentum eluceat. Vide Cyril. lib. 12. in Joan. cap. 53. & Theophyl. in hunc locum. Quae  
senten-

sententia nihil habet absurdi, si ad maiestatem solius Christi referatur. Nam qua potentia supra aquas ambulavit, eadem fores vel aperire vel transire potuit, ut Deo nihil illi invium sit. Joach. Caramerarius, vir praestantissimus, in c. 20 Joh. Jam sub noctem advenit Iesus, nihil obstantibus aut impredientibus clausis foribus aedium, & mirabilem acceptionem illam fuisse indicatur.

Th. Bilsonus, anglus, episc. winton. de Christiana subjectione, parte 4. p. 373. edit. in 8. de perpetua B. Mariae virginitate differens, sententiam Augustini in Enchiridio ad Laurent. cap. 34. (*Quod si vel per nascentem corrumpetur ejus integritas, jam non ille de virgine nascetur, &c.*) probare videtur, quod B. virgo non minus post partum, quam conceptionem, intemerata virgo permanferit, i. e. non solum (ut multi alii Protestantes explicant) sine cognitione viri, sed, absque omni omnino corporis laesione; & huic sententiae Augustini firmandae multa alia ex ejusdem operibus ibidem adducit. Similiter scribit Lancel. Andreas, episc. nuper winton, in concione super Isaiae verba cap. 8 v. 14. *Ecce virgo concipiet*, p. 74. circa finem, & pag. 574. affirmat, ante revolutum per angelum monumenti lapidem, Christum redivivum exiisse, licet de lapidis penetratione nihil diserte dicat. Audiat hic etiam, si libet, lector benevole, Joan. Casus, anglus philosophus, & in medicina doctor oxoniensis, in Comment. in 8. I Physic. Arist. l. 4, c. 3, p. 523. *Non tamen hic nego, quin divina*

vin  
con  
stet  
pos  
uno  
nus  
in l  
chr  
Chr  
cro  
bus  
tem  
riga  
vir  
am  
nis  
Ma  
viro  
Vic  
que  
Deo  
etio  
sali  
qua  
est,  
ti &  
illiu  
mu  
cesso

A

vina

vina potentia hoc fieri possit, ut unum numero corpus in pluribus simul existat locis, cum concesset, divina virtute corporum penetrationem fieri posse: quae manifesto probat, duo corpora esse posse in uno loco. Pag.392.) Quare pari modo non minus possibile est, per eandem virtutem unum corpus in locis pluribus contineri. De priori parte nemo christianorum philosophorum dubitat, qui credit, Christum illaeso virginis utero natum, clauso sepulcro resurrexisse, iterum ad discipulos obsecratis foribus fuisse ingressum, & denique ad Patrem ascendentem caelum penetrasse. De altera vero parte quis litigare debet, si placeat divinae majestati potentem virtutis manum Petro porrigere, ut super aquam inambulet, & D. Ambrosio, ut in eodem instanti divinis rebus Mediolani assistere, & Turone exequiis D. Martini praesens interesse dicatur? \* si Antonino, viro fide non indigno, sic narranti credamus. Vid. Anton. 2. p. Summae l. 10. cap. 114. Neque est quod hinc concludas contradictionem in Deo. Quae enim potest esse in infinito contradictio, quantumvis hominem in belluam, aut statuum salis vertat? At dices, esse contradictionem naturae, quam ut ancillam sub umbra alarum fovet. Non est, tum quoniam illam ut servam suae voluntati & potentiae subjectam fecit, tum quoniam illius naturam non immobilem, sed flexibilem, mutabilemque fecit. Adde etiam, quod hoc concessio, non tamen sequatur contradictio, quia natura unius

Antonino ] Patria florentino, ordinis Praedicatorum, ac postea Florentiae archiepiscopo, qui vixit sec. 15.

unius vel alterius contra legem naturae concussa aut mutata, universalis natura eodem motu labefactata non concidit. *Hoc ergo imperium in multis sibi reservat Deus, ut mortales videntes mirabilia Dei, & Deum esse, & mirabilem in suis operibus existere semper agnoscerent.* Et paulo post: *Interim moneo curiosos sophistas istius aetatis, in qua (heu!) nimis multi athei esse contendunt, ne in rebus sacris, divinae potentiae mirisque & occultis miraculis naturae nimium increduli persistant.* *Incredulitas enim in mysteriis Dei, infidelitatis filia est, spuriosque infinitos nomine Christianos gignit.* *Si rationem ergo non videas, ne statim exclames, ut soles: Hoc fabula est; fieri non potest, ut unum idemque numero, corpus in duobus simul subsistat locis, aut duo in uno.* *Qui enim omnia ex nihilo finxit, efficere potest, ut corpus clauso sepulcro (non per angelos, ut ais, remoto lapide) surgat: ut clauso ostio, non cedente, (ut somnias) ad discipulos intret.* *Quo concesso, cur spasmo, & paralipsi illius jam dextram laborare dicis, ut haec non possit? Nam quamvis tecum consentiam, quod raro haec faciat; dissentio tamen, si doceas, quod omnino non possit.* (Pag. 393.) *Haec omnia ille, quem cum opere mirifice laudant plurimi tum theologi, tum etiam medici & philosophi oxonienses, ut videre est in operis initio. Viri moderationem commendo. Saepe tamen est olitor valde opportuna locutus.*

Ad Luc. 2. 23. notat Maldonatus, a quibusdam Patribus dici, *Christum solum nascendo matri*

*utrum*

uterum aperuisse, sed quam recte, nos, quibus brevis hic maxime placet, nihil dicemus in praesentia. Certe complures ex Patribus haec duo, ut miracula, Christi scil. nativitatem, seu ingressum in mundum per clausum matris uterum, & ingressum ad discipulos januis clausis, saepe conjungere solent, in utroque totam rationem facti esse potentiam facientis, ut loquitur Aug. in ep. 3. ad Volusium, affirmantes. Videantur hic alii hisce de rebus fuisse differentes. Sed, ut dicamus quod res est, nihil hic certi, & tanquam de fide, statui potest. Ignorantiam nostram humiliter agnoscamus omnes in plurimis, quae a Deo facta leguntur, quaeque etiam non raro hodie fieri cernuntur: potentiam divinam admirari discamus, & caveamus, ne propter nostri pectoris angustias quicquam absolutae Dei potentiae, qui operatur supra quam petimus aut intelligimus, Ephes. 3. 20. detrahamus aut derogemus.

De modo, quo Christus in caelum assumptus est, placet modestia Gulielmi Estii, qui in Annotat. ad Mar. 16. 19. sic scribit: Curiosus nonnulli scrutantur, an Christo ascendente divisi fuerint caeli, an vero sine divisione eos penetraverit, quomodo clausis januis ingressus fuerat ad discipulos. Arbitror dicendum, Christum pertransivisse caelos aethereos eo modo, quo nunc est in summo caelo, & quomodo omnes beati cum gloriosis suis corporibus illic versaturi sunt: sed quo id modo fiat, nihil certi. Crediderim tamen, caelestia corpora cessura

cessura sanctorum corporibus, eo modo, quo nostris hic corporibus aër cedit. Nam perpetuam illic dimensionum penetrationem ponere, minus habet rationis. Haec ille, qui etiam de B. virginis partu disserens Annotat. in Luc. 2. 23. sic loquitur: *Vel dici potest, secundum multos catholicos doctores, uterum virginis nullo modo fuisse apertum, sed miraculo quodam supernaturali, sic Christum prodixisse utero clauso, sicut prodixit clauso sepulcro, & sicut ingressus est ad discipulos januis clausis: Pag. 394.) vel secundum Hieronymum, & alios quosdam dici potest, per naturalem meatum exiisse foetum, sine ulla materni corporis violatione, qualis fit in aliis matribus, quae proinde magno cum dolore pariunt, maxime in primo partu. Itaque sicut in primo statu fuisse partus naturalis, per meatus naturales, sine detrimento maternae integritatis; ita dici potest, & in illa matre id accidisse, cui soli contigit sine corruptione concipere. Nam & in primo statu conceptus & partus sine virginitatis detrimento fuisset, quia corruptio est ex peccato.*

*Accidentia etiam, per divinam omnipotentiam extra omne subiectum posse existere, putavit David Gorlaeus, ultrajectinus, in suis Exercitationibus philosoph. exercit. 5. sect. 2. p. 93. Quin & extitisse, ipsi videtur deduci ex historia creationis. Dicitur namque, lucem esse conditam. Haec erat accidens, non aliqua substantia lucida. Appellavit enim lucem Deus diem, tenebras noctem. At dies non est substantia aliqua lucida, sed lumen productum, quod*

quod est accidens. Lux haec in nullo erat subiecto. Quodnam, quaeso, fuisset illud? An aër? Sed ille die secundo demum producebatur. An terra? Sed haec est corpus opacum. An aqua? Sed haec erat terrae permixta. Taceo, quod aqua illuminata dies vocari nequeat. An cælum primo die conditum? Sed illud est empyreum. In eo vero non fuit haec lux, quia in eo non fuit dies, non fuit nox. Lux vero dies vocabatur. Fuit ergo accidens extra subiectum. Sic ille, qui tamen, ut ab aliis rigidiorum quorundam Protestantium placitis non penitus abhorruisse illum videas, exercit. 10. de Loco sect. 1. p. 212. contendit, non posse unum corpus esse in duobus locis, ut nec duo corpora in uno loco. Ratio haec de prima luce ab omnibus fere Romanensibus huic sententiae probandae affertur, in eandem sententiam citato etiam Basil. hom. 2. de Opere sex dierum, & rursus hom. 6. & Joanne damasc. lib. 2. de Fide orthod. cap. 7. Vide Bellarm. de Euch. lib. 3. cap. ult. Sed supra hac re placet magis iudicium Bened. Pererii in Gen. 1. 3. Si Basilus, inquit, ut prae se fert, sensit, lucem, quae est accidens, ab omni materia separatam, esse a Deo primo die creatam, maximum profecto inducit miraculum, & nunquam alias factum, praeterquam in unico eucharistiae sacramento. (Pag. 395.) In prima verorum effectione ad miracula non est confugiendum. Quod si Basilus existimavit, primam illam lucem fuisse factam in aliqua materia, quae postea soli sit adjecta, vel ex qua formatus fuerit, idem sentit Be-

da & Gregor. nazianz. in oratione de Novo die dominico. Audiamus etiam Estium in Annot. in Gen. 1. 3. *Probabilissimum*, inquit, *videtur*, per illam lucem intelligi, vel corpus aliquod lucidum, vel potius ipsam qualitatem lucis, magna cœli parte diffusam. *Quae quidam lucida cœli pars, deinde fuerit instar materiae, ex qua postea in partes distributa, ac veluti in igneos globos condensata, sol, luna, caeteraeque stellae factae fuerunt.* Christoph. Scheiblerus, lutheranus, Introd. log. c. 6. p. 302. 303. *Pontificii quidem*, inquit, *dicunt*, divina virtute posse accidens a substantia separari, sicut aiunt factum esse in eucharistia; in qua post consecrationem dicunt esse quantitatem, & figuram, & saporem, & colorem panis, ablata substantia panis. *Sed haec sententia efficaciter refutatur ex scriptura, quae post consecrationem etiam nominat panem; neque ulla est necessitas hic a litera recedendi.* Nunc autem non definimus, an alioquin divina virtute possint accidentia extra subjectum subsistere. Jo. Juellus, episc. sarisburiensis, vir quidem doctissimus, sed Tigurinis & P. Martyri in controversia sacramentaria nimium addictus, ut supra monui, in Replicatione ad Hardingi responsionem, art. 10. de Accidentibus sine subjecto, in fine: *Novimus*, inquit, *Deum omnipotentem esse, & posse non solum accidentia sustinere, (sine subjecto sc.) sed & mortuos, postquam computruerint, ad vitam revocare.* Sed, ut Tertull. contra Praxeam ait, non, quia omnia potest facere, ideo credendum

dendum est, illum fecisse: sed, an fecerit, requirendum. Similiter Arthurus, bathomenf. & wellens. episc. in concione super Marc. 14. 35. 36. p. 147. affirmat, *Romanenses in argumento transubstantiationis multum de possibili divinae potentiae differere, quum Protestantes solum de possibili secundum voluntatem divinam loquantur.*

Certe haud pauca firmiter credimus omnes, quae, si ratio humana consulatur, non minus impossibilia esse, & contradictionem manifestam implicare videntur, quam ipsa transubstantiatio. (Pag. 396.) *Dogma de resurrectione eorundem numero corporum, ut alia mittamus, post Origenistas & hujus seculi Anabaptistas, hodie etiam Remonstrantes, tot non minus difficilibus, quam curiosis, ineptis-que quaestionibus, quae aptae natae sunt fidem & veritatem totius articuli de resurrectione mortuorum plane suspectam reddere ac dubiam, obnoxium esse videtur, ut affirmare non vereantur, de eo se nihil certi definire posse, sed unicuique suum judicium derelinquere liberum, donec summus arbiter quaestionem decidat. Vide Resp. ad Specimen calumniarum, pag. 121. & Apolog. cap. 19. Nimiam horum hominum hac in re, ut & in aliis multis, audaciam in dubium vocandi ea, quae ab omnibus orthodoxis semper credita sunt, & quidem scripturis clarissime suffragantibus, probare non possumus. Discant tamen hinc omnes, si paganam infidelitatem, vel etiam scepticam ἐποχὴν, pyrrhonicam haesitationem, & theologiam problematicam,*

Pp 3

cam,